

SZAKOLCZAY LAJOS
Az ég múzeumában
 Csoóri Sándor (1930–2016)

Szeptember 11. délelőttjén égő napsütés. A lakiteleki Népfőiskola parkjában nagyfiamnak a faragott padokat mutogattam. Sajnálkozva, hogy már elég kevesen élünk azok közül, akik ilyen megtiszteltetésben részesültek. Erdélyi faragó mivesek örökítették meg a háttámlákon a nevünket és fizimiskánkat. A Kölcsey Ház előtti Csoóri Sándor-padnál ugyancsak elidőztünk. Szomorú főhajtással, hiszen tudtam – tudtuk –, hogy az utóbbi években a betegségből eredő csönd fojtogatta barátunkat.

Alig telt el egy nap, és hétfőn – szívemen a döbbenet tonnáival – a híradásokból értesültem a haláláról. Hogy Csoóri meghalt, nem hittem el. Úgy véltem, talán csak átrándult valamely Kárpát-medencei magyar faluba, hogy ossza az Igét.

Mert a „nemzet lelkiismeretének” tisztelt író valódi igemondó volt. Lelkesítő hírharang – és kilátó is egyben. Ha fölkapaszkodtunk, nem kis lépcsőjárásal, magaslataira, onnan megpillanthattuk Erdélyt, Felvidéket, Délvidéket s Kárpátalját. És – mert *világ-vándorunk* úgy akarta – a londoni hideg őszt és Amerika, Kuba meleg partjait is.

A hajdani zámolyi parasztfiú – eszességét látván, matematikusnak akarták nevelni – a magyar irodalom lelkiismerete lett. A nyelv szerelmese. A kimonodott vagy leírt szó szentség volt előtte. Azzal hódított, azzal járta be történelmi tájainkat. Vissza akarta perelni az ellopott múltat. A doni jégpokol közepébe is virágot ültetett (*A magyar apokalipszis*), amely tisztaságában a hó fehérségén is túltett.

Élő lelkiismeret akart lenni – az is volt – abban a korban, amikor a szocializmus leple alatt el kellett hallgatni mindent. Trianoni vesszőfutásunkat, a letiprásában is dicsőséges 1956-os magyar forradalmat, a határon túli magyar kisebbség (nemzetiség) megaláztatását, szenvedését. Sokszor kétségektől gyötörve, a fájdalom krátereibe merült a tolla, de egyetlen olyan szava nem volt, amely mögött ne állt volna bástyaként a közösségért aggódó lelkiismeret.

Ha száraz avar takarta aradi mártírjainkat, nem szégyellte a gereblyéért nyúlni, ha pedig megzáposodott történelmünk zürzavarában keresett fogódzót, ott volt Bibó István törhetetlen hite.

Aki kézbe veszi összegyűjtött esszéinek, a *Tenger és diólevélnek* két hatalmas kötetét – a szövegpontos-ságot tekintve ma sincs fontosabb kalauzunk –, az megbizonyosodhat elszánt igazmondásáról, a *tűzről*, amely mindhaláláig hevítette.

A nemzet szolgálója volt, akárcsak Illyés Gyula, nélküle nincsen pontos magyarságkép. Rá nem lehet mondani, hogy „nem lelé honját a hazában”, a kiteljesedő jövő reményében mélyesztette a gyökereit. „Századok megcsonkított testét” varázsolta éppé az öku-menizmus jegyében, hiszen népek, fajok, vallások *összhangzattana* adhatja csak ki – együtt vagyunk erősek! – az ember igazságát.

Zrínyitől, nem egyedülként a magyar literatúrában, a bajvívó szellemet örökölte, Csokonai Vitéztől a bájos beszédet, García Lorcától pedig az ég és a föld fájdalmát. És, több minden mellett, a francia szürrealisták is hatottak rá; no meg nem is kis mértékben – az avantgárdról se feledkezzünk meg – a magyar népköltészet. Ez utóbbit illetően a homály *poétikus* világossága. Az az éltető vérharmat, amely végül is koronává vált a bartóki, illetve a lorcai modellt kozmoszá emelő – kikristályosító – Juhász Ferenc és Nagy László fején.

Az önéletrajzi diadalban Csoóri – testvér a testvérnek nem farkasa – másokat is magához ölel, ezért is lehet a *Tenger és diólevél* a XX. századi magyar esszé egyik klasszikusa. Mint ahogyan a *Szántottam gyöpöt*, az *Egykor elindula tizenkét kőműves* és a *Csipkekoronák* a népköltészeti hagyományban (sorstörténetben, viselkedéskultúrában, élettapasztalatban) rejlő *ékkő* megjelenítője.

A fényes szellőkkel indult, és a fényes szellőkkel érkezett. Magamagához? Sokkal inkább népéhez. Nélküle, hiába voltunk ott csaknem kétszázan, üres lett volna a *lakiteleki sátor* – az újkori történelem máiglan világító fáklyája –, szellős lett volna a Magyarok Világszövetsége, nem született volna meg a Duna Televízió, nem, vagy nem olyan lett volna az a megannyi film, amelyekben forgatókönyvíróként közreműködött.

Nem akárcsak siratunk.

Organikus létszeretete kisímította, közös hazává tette a Duna-völgyét. A mitikus természeti szépség lelkéből sarjadzott. „Sár, sár a földön / s fönt az ég múzeumában / mezítláb lépked a Nap – / Állnak az esőverte fák: / csordultig megtelt, talpas poharak” (*Zápor utáni táj*).

Fájdalmunkban koccintsunk eltávozott barátunk emlékére s a Csoóri-építette jövőre!